

Põllumajandusministri määruse “Köögiviljakultuuride paljundusmaterjali tootmise ja turustamise nõuded” eelnõu seletuskiri

23. märts 2012

I. Sissejuhatus

Põllumajandusministri määrus “Köögiviljakultuuride paljundusmaterjali tootmise ja turustamise nõuded” kehtestatakse taimede paljundamise ja sordikaitse seaduse § 64 lõike 5, § 65 lõigete 4 ja 7, § 76 lõike 4, § 101 lõike 4 ning § 104 lõike 4 alusel.

Määruse kehtestamise eesmärk on kehtiva õiguse täpsustamine ja köögiviljakultuuride paljundus- ja istutusmaterjali tootmise ja turustamise nõuete kooskõlla viimine Euroopa Liidu õigusest tulenevate nõuetega. Euroopa Nõukogu direktiivi 92/33/EMÜ köögiviljade paljundus- ja istutusmaterjali, välja arvatud seemne turustamise kohta on korduvalt oluliselt muudetud, seetõttu on selguse huvides direktiiv kodifitseeritud ja avaldatud Nõukogu direktiiv 2008/72/EÜ köögiviljade paljundus- ja istutusmaterjali, väljaarvatud seemne turustamise kohta. Uue direktiivi paremaks ülevõtmiseks lisatakse määrusesse ka istutusmaterjali ja partii mõisted. Kuna paljud köögiviljakultuuride paljundus- ja istutusmaterjali tarnijad tegelevad samaaegselt ka dekoratiiv-, puuvilja- või marjakultuuride paljundusmaterjali tarnimisega siis on otstarbekas vastavates määrustes nõuete ühtlustamine.

Seoses määruse “Köögiviljakultuuride paljundusmaterjali tootmise ja turustamise nõuded” kehtestamisega uues sõnastuses, tingituna muudatuste rohkusest, tunnistatakse kehtetuks põllumajandusministri 20. aprilli 2006. a määrus nr 51 “Köögiviljakultuuride paljundusmaterjali tootmise ja turustamise nõuded” (RTL 2006, 36, 628; 2009, 93, 1348).

Määruse eelnõu ja seletuskirja on koostanud Põllumajandusministeeriumi toiduohutuse osakonna taimse materjali büroo juhataja Kristiina Digryte (625 6275, kristiina.digryte@agri.ee) ja peaspetsialisti asendaja Tiina Varjend (625 6139, tiina.varjend@agri.ee). Eelnõule on juriidilise ekspertiisi teinud Põllumajandusministeeriumi õigusosakonna nõunik Katrin Pööra (625 6165, katrin.poora@agri.ee) ning eelnõu on keeleliselt toimetanud õigusosakonna peaspetsialist Leeni Silk (625 6523, leeni.silk@agri.ee).

II. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu §-ga 1 sätestatakse, et määruse reguleerimisalaks on köögiviljakultuuride paljundus- ja istutusmaterjali tootmise, sealhulgas tarnija enesekontrollisüsteemi nõuded, köögiviljakultuuride paljundus- ja istutusmaterjali kvaliteedi ja turustamise nõuded ning paljundusmaterjali kvaliteeti vähendavate taimekahjustajate loetelu. Võrreldes kehtiva määrusega ei ole reguleerimisala muudetud.

Lõikes 2 on sätestatud, et määruse nõudeid ei kohaldata katsetes, teadustöös, sordiaretuses või geneetiliste ressursside säilitamiseks kasutatava köögiviljakultuuride paljundusmaterjali tootmise ja turustamise suhtes.

Lõike 3 kohaselt kehtivad taimekaitseseaduses sätestatud nõuded köögiviljakultuuri paljundus- ja istutusmaterjali tootmisel ja turustamisel. Täpsustus on vajalik kuna köögiviljataimedega tegelemisel peab lähtuma samuti taimekaitseseaduses kehtestatud nõuetest, sest köögiviljataimed peavad olema lähtuvalt taimeliigist varustatud taimepassiga ning vabad ohtlikest taimekahjustajatest. Muudatus on vastavuses Euroopa Liidu nõukogu

direktiivi 2008/72/EÜ köögiviljade paljundus- ja istutusmaterjali, välja arvatud seemne turustamise kohta artiklis 4 sätestatuga.

Lõikes 4 täpsustatakse, et määrus kohaldub taimekaitseaduse § 31 lõike 1 punktis 2 nimetatud paljundus- ja istutusmaterjaliga tegeleva taimetervise registrisse kantud tarnija ja lõike 2 alusel impordiga tegeleva taimetervise registrisse kantud tarnija suhtes.

Lõikes 5 sätestatakse, et määruse nõuded kehtivad ka määruses loetlemata muude taimeperekondade ja -liikide või liikidevaheliste hübriidide pookealuste või muude taimeosade suhtes, kui need on poogitud või ette nähtud pookimiseks selles määruses nimetatud taimeliiki kuuluvatele taimedele. Määruse nõuded kehtivad nendele taimeosadele, sest terve ja kvaliteetse istiku tootmiseks on oluline, et nii pookealus kui ka poogitav taimeosa on samaväärsel kvaliteediga.

Eelnõu § 2 lõikes 1 sätestatakse köögiviljakultuuride liikide loetelu, millele eelnõuga kehtestatakse nõuded laienevad. Võrreldes kehtiva määrusega on liikide loetelu esitatud muutmata kujul.

Lõikes 2 sätestatakse köögiviljakultuuri paljundusmaterjali mõiste, mis hõlmab köögiviljade paljundamiseks ja tootmiseks ette nähtud taimeosaid ja kogu taimset materjali sealhulgas pookealuseid. Mõiste on vastavuses direktiivi 2008/72/EÜ artiklis 3 punktis a sätestatuga.

Kehtivas määruses oli paljundusmaterjali mõiste avatud direktiivi 92/33/EÜ kaudu ning hõlmas nii istutus- kui ka paljundusmaterjali, kuid selguse loomiseks esitatakse nüüd mõisted eraldi. Mõiste sätestamisega täpsustatakse taimede paljundamise ja sordikaitse seaduse § 4 sätestatud paljundusmaterjali mõistet.

Lõikes 3 sätestatakse köögiviljakultuuri istutusmaterjali mõiste, mis hõlmab köögivilja tootmise eesmärgil istutamiseks ette nähtud taimi ja taimeosaid, sealhulgas poogitud taimede poogitud osad. Mõiste on vastavuses direktiivi 2008/72/EÜ artiklis 3 punktis b sätestatuga.

Lõikes 4 sätestatakse köögiviljakultuuri paljundus- ja istutusmaterjali partii mõiste, milleks määruse tähenduses on paljundus- ja istutusmaterjali partii sama päritolu ja koostisega sama liiki ja sorti paljundus- ja istutusmaterjali kogus. Mõiste sätestamisega võetakse üle direktiivi 2008/72/EÜ artikli 3 punktis i sätestatud mõiste.

Eelnõu §-ga 3 sätestatakse tulenevalt direktiivi 2008/72/EÜ artiklist 5 köögiviljakultuuride paljundus- ja istutusmaterjali tootmise nõuded. Peamisteks nõueteks on tootmise kriitilised punktid ja nendes rakendatavate meetmete (enese kontroll) määratlemine, enese kontrolli rakendamise ja täitmise eest vastutava isiku nimetamine, taimekahjustajate esinemise tuvastamiseks visuaalsete vaatluste läbi viimine, proovide võtmine taimekahjustaja esinemise tuvastamiseks, tootmise käigus partiide eristatavuse tagamine, et oleks võimalik tuvastada paljundus- või istutusmaterjali partii otstarve.

Lõikes 1 sätestatakse tegevused, mida paljundus- ja istutusmaterjali tootmisega tegelev tarnija peab järgima. Loetletud tegevused aitavad tagada tootmise nõuetekohasuse ja kvaliteetse paljundus- ja istutusmaterjali tootmise. Punkti 1 kohaselt tuleb tarnijal rakendada enese kontrollisüsteemi ehk kindlaks määrata tootmise kriitilised punktid ja nendes rakendatavad meetmed, need dokumenteerida ning tagada nende meetmete rakendamine. Olenevalt toodetavast paljundus- ja istutusmaterjalist (noortaimed, sibulad, istikud jne.), paljundatavast taimeliigist ja tootmise laadist (avamaal või katmiklalal, suur- või väiketootmine) võivad kriitilised punktid erinevates ettevõtetes olla erinevad. Punkti 2 kohaselt tuleb teha visuaalseid vaatlusi kvaliteeti vähendava ja ohtliku taimekahjustaja esinemise tuvastamiseks. Sibulate, mugulate ja risoomidega paljundatava taimeliigi korral tuleb vaatlusi teha ka taimiku, millest paljundus- ja istutusmaterjal võetakse, üle kasvu ajal.

Üheks oluliseks kvaliteedinäitajaks istikute puhul on kahjustajate mitte esinemine või vähesel määral esinemine. Seetõttu peab ettevõttes olema pidev kahjustajate esinemise jälgimine, sest kahjustajad levivad väga kiirelt ning võivad taimede kvaliteeti alandada.

Punkti 3 kohaselt peab tarnija vajaduse korral võtma proove taimekahjustaja esinemise tuvastamiseks Põllumajandusameti ettenähtud korras. Punkti 4 kohaselt peab tootmise käigus olema võimalik paljundus- ja istutusmaterjali partiisid tuvastada. Kõikide tootjate jaoks oluline nõue on hoida erineva päritoluga ja koostisega partiisid tootmise ja saagikoristuse ajal üksteisest eristatuna ja tagada paljundus- ja istutusmaterjali identsus, et omavahel ei läheks segamini erinevad taimeliigid ja sordid või erineva päritoluga paljundusmaterjal.

Lõike 2 kohaselt määrab tarnija enesekontrollisüsteemi rakendamise ja täitmise eest vastutava isiku.

Lõike 3 kohaselt paljundus- ja istutusmaterjali kvaliteeti vähendavate taimekahjustaja tuvastamisel tuleb koheselt läbi viia taimekaitsetööd või hävitada kahjustunud taimed. Kvaliteeti vähendavate taimekahjustajate tuvastamisel kohene taimekaitsetööde läbi viimine või taimede hävitamine aitab vältida tootmisüksuses kasvatavate teiste taimede nakatumist näiteks lehetäide või muude kahjustajatega, kes vähendavad paljundus- ja istutusmaterjali kvaliteeti. Kvaliteeti vähendavate taimekahjustajad ja nende esinemise piirmäärad on kehtestatud määruse lisas.

Lõike 4 kohaselt tuleb tarnijal ohtliku või kvaliteeti vähendavate taimekahjustaja lubatud piirmäärast suurema leviku tuvastamisel teavitada koheselt Põllumajandusametit ja võtta kasutusele Põllumajandusameti poolt nõutud meetmed.

Lõike 5 kohaselt analüüsitakse proov taimekahjustaja esinemise tuvastamiseks Põllumajandusameti poolt ette nähtud laboratooriumis.

Eelnõu §-ga 4 sätestatakse paljundus- ja istutusmaterjali tarnija enesekontrollisüsteemi nõuded. Enesekontrolliplaani koostamise kohustus on eelkõige paljundus- ja istutusmaterjali tootjal, kes kirjeldab selles, mida ta tootmise ajal jälgib. Enesekontrollisüsteem on vajalik paljundus- ja istutusmaterjali tootmise nõuetekohasuse ja turustamisotstarbel toodetava paljundus- ja istutusmaterjali kvaliteedi tagamiseks. Enesekontrollisüsteemi abil jälgib tarnija tootmise alustamiseks kasutatava paljundusmaterjali ettevõttesse toomist ja selle kvaliteedi hindamist kuni turustamiseni. Enesekontrollisüsteemi nõuded on otstarbekuse huvides ühtlustatud puuvilja-, marja- ja dekoratiivkultuuride paljundusmaterjali turustamise määrustes sätestatud nõuetega, sest suur osa tarnijad tegelevad kõigi nende erinevate taimekultuuride tootmise ja turustamisega.

Lõikes 1 sätestatakse köögiviljakultuuride paljundus- ja istutusmaterjali tootmisega tegeleva tarnija enesekontrollisüsteem, mille kohaselt toodetava ja turustatava köögiviljakultuuride paljundus- ja istutusmaterjali nõuetekohasuse tagamiseks on tarnija kohustatud koostama enesekontrolliplaani. Enesekontrolliplaanis selgitab välja ja kirjeldab tarnija tulenevalt tootmismeetodist kõiki tootmise olulisi kriitilisi punkte ja nendes rakendatavaid meetmeid.

Lõikes 2 on loetletud tegevused, mida käsitatakse kriitiliste punktidenä. Kriitiliste punktidenä käsitatakse näiteks paljundamise algmaterjali ettevõttesse toomist ja selle kvaliteedi hindamist, sealhulgas paljundusmaterjali taimetervisliku seisundi hindamist, külvi või paljundamist, pikeerimist, ümberistutamist, istutamist, kasvatamist, koristamist, töötlemist, pakendamist, ladustamist ja vedu.

Lõikes 3 on loetletud enesekontrolliplaani koostamiseks nõutavad andmed. Enesekontrolliplaani märgitakse üldandmetena ettevõtja nimi koos kontaktandmetega, tootmise eest vastutava isiku nimi, taimetervisise registri registrikande number, lisaks

andmed paljundamise algmaterjali kohta, andmed kasvatatavate paljundus- ja istutusmaterjalide liikide, sortide ja partiide kohta, andmed taimekahjustajate esinemise tuvastamiseks läbi viidud visuaalsete vaatluste ja kontrollimiste, sealhulgas proovivõtmiste ja nende tulemuste kohta ja rakendatavate tõrjeabinõude kirjeldus. Nende andmete kogumine on vajalik, et tagada nõuetele vastava paljundus- ja istutusmaterjali tootmine.

Lõikes 4 on sätestatud tarnija kohustus säilitada andmeid kriitiliste punktide kontrolli ja rakendatud tõrjemeetmete tulemuste kohta paber kandjal või digitaalselt ning andmeid ja dokumente ostetud, imporditud, toodetud, ladustatud ja turustatud paljundusmaterjali kohta vähemalt kolm aastat. Kriitiliste punktide, vaatluste ning võetud proovide tulemuste kohta teeb tarnija kirjalikult või digitaalselt märkmeid, mida ta peab säilitama vähemalt kolm aastat. Samuti peab tarnija säilitama kolme aasta jooksul kõiki paljundusmaterjali ostmise, tootmise, väljapoole tootmisüksust toimetamise ja turustamisega seonduvaid dokumente. Kui tootmises olev paljundus- ja istutusmaterjal ei vasta kvaliteedinõuetele, aitavad säilitatud andmed leida probleemide tekkepõhjuse ning välja selgitada, mida tootmises on vaja muuta või millistele kriitilistele punktidele enam tähelepanu pöörata.

Eelnõu §-ga 5 kehtestatakse turustatava paljundus- ja istutusmaterjali kvaliteedinõuded. Turustatav paljundus- ja istutusmaterjali partii peab olema ühtlase kvaliteediga (vanuseliselt, päritolult, suuruselt ühtne), liigiehtne ja -puhas ning sordiehtne ja -puhas, kui paljundus- ja istutusmaterjali turustatakse sordinime all. Paljundus- ja istutusmaterjalil võib esineda määruse lisas loetletud kvaliteeti vähendavaid taimekahjustajaid sätestatud piirmäära ulatuses. Taimekahjustajate esinemise lubatud piirmäär on taimekahjuritega saastunud või taimehaiguste tunnustega taimede protsent paljundus- ja istutusmaterjali partii kohta.

Kuna piirmäärad on kehtestatud väga madalad, ei vähenda taimekahjustajate esinemine lubatud piirmäära piires paljundus- ja istutusmaterjali partii kvaliteeti. Nõuetekohane paljundus- ja istutusmaterjal on normaalselt arenenud, mis tähendab, et vastavalt liigile ja sordile on juurte, võrsete ja lehtede kogus ja suurus tasakaalus. Samuti ei tohi esineda kvaliteeti vähendavaid mehhaanilisi vigastusi või ilmastikukahjustusi ega närtsimistunnuseid. Potitaimed peavad turustamise korral olema hästi juurdunud ja terve juurestikuga mis on üheks eelduseks nende heale kasvama minekule uuel kasvukohal.

Eelnõu §-ga 6 sätestatakse paljundus- ja istutusmaterjali turustamise nõuded. Võrreldes kehtiva määrusega on tehtud sisulisi muudatusi ning nõudeid üldistatud.

Lõike 1 kohaselt peab turustatav paljundus- ja istutusmaterjal vastama §-s 5 sätestatud kvaliteedinõuetele. Sätte eesmärgiks on tagada tarbijale ühtlase kvaliteediga, liigiehtne ning sordinime all turustatava materjali korral sordiehtne paljundus- ja istutusmaterjal. Nõue on vastavuses direktiivi 2008/72/EÜ artiklis 11 sätestatuga.

Lõike 2 kohaselt peab turustatav paljundus- ja istutusmaterjal kuuluma sorti, mis on võetud Euroopa Liidu köögiviljakultuuride ühtsesse sordilehte. Euroopa Liidu köögiviljakultuuride sordileht koosneb liikmesriikide sordilehte võetud sortidest. Nõue on vastavuses direktiivi 2008/72/EÜ artiklis 9 sätestatuga.

Lõige 3 sätestab kohustuse hoida turustatav paljundusmaterjal partiina. Erinevad partiid peavad olema eristatud või märgistatud nii, et neid oleks võimalik identifitseerida. Erineva päritoluga paljundusmaterjali partiide ühendamisel üheks partiiks säilitab tarnija andmed partii koostise ja partii erinevate osade päritolu kohta. Andmete säilitamine on vajalik selleks, et kui kauba saajal tekib ostetud paljundusmaterjaliga probleeme, saab ta kauba turustaja kaudu välja selgitada paljundusmaterjali tootja.

Lõikes 4 sätestatakse, et lõpptarbijale jaemüügi korras turustatava paljundusmaterjali korral ei rakendata sama paragrahvi lõiget 3, mille kohaselt turustatavat paljundus- ja

istutusmaterjali hoitakse partiina. Jaemüügi korras ei turustata enamasti isikule kogu partiid korraga, vaid tarbija võib osta partiist endale sobiva hulga istikuid. Ka võivad ühte partiisse kuuluvad istikud olla kaupluses mitmes kohas välja pandud või osa neist ka laos seista. Erandi kehtestamisega võetakse üle direktiivi 2008/72/EÜ artikkel 12.

Lõikes 5 sätestatakse, et tarnija dokument väljastatakse sellise paljundus- ja istutusmaterjali partii kohta, mis turustatakse köögiviljakultuuride tootmisega tegelevale isikule ja paljundus- ja istutusmaterjali turustamisega tegelevale tarnijale. Säte on vastavuses direktiivi 2008/72 artikli 11 punktiga 1.

Lõike 6 kohaselt peab jaemüügi korras turustatav paljundus- ja istutusmaterjali partii või üksiktaim olema varustatud tarnija poolt tootekirjeldusega. Võimalus lisada paljundus- ja istutusmaterjalile vaid toote kirjeldus tuleb direktiivi 2008/72/EÜ artiklist 11. Tootekirjeldusele märgitakse taimeliigi nimi eesti ja ladina keeles, sordinimi, päritolumaa ja tarnija nimi. Tootekirjeldusena käsitatakse etiketti, mis kinnitatakse istiku või pakendi külge või mis pistetakse otsapidi potti. Tootekirjeldus võib olla ka nähtaval kohal turustatava partii kõrval. Tootekirjeldusega ei pea olema varustatud iga taim, kui turustatakse mitu sama liiki istikut, piisab ühest tootekirjeldusest partii kohta.

Lõikes 7 on sätestatud tarnija dokumendile märgitavad andmed. Punktid 1, 4–8 ja 11 on võrreldes kehtiva määrusega esitatud muutmata kujul. Punktis 2 on asendatud sõnad “riigi tähis EE” sõnadega „liikmesriigi nimi või selle lühend“. Kehtiva sätte kohaselt võis märgistusel olla vaid lühend Eesti riigi nimest, kuid Eestis turustatakse ka mujalt liikmesriikidest pärit köögiviljakultuuri taimi ning seetõttu on oluline, et märgistusel oleks tootja riigi, kust paljundusmaterjal pärineb, nimi või selle lühend. Punktist 3 jäetakse välja sõnad „Põllumajandusamet“ ja „PMA“. Punktist 9 jäetakse välja sõnad „eesti keeles“, sest lõikes 6 on sätestatud tarnija dokumendi täitmise kohustus eesti keeles ja vajaduse korral muus Euroopa Liidu ametlikus keeles. Punktis 10 asendatakse sõnad „paljundusmaterjali kogus“ sõnadega „partii moodustavate taimede arv“. Muudatus tehakse seoses partii mõiste määramisega ja et ühtlustada terminoloogiat puuvilja- ja marjakultuuride ning dekoratiivkultuuride paljundusmaterjali tootmise ja turustamise nõuetega.

Lõike 8 kohaselt peab mikropaljundatud paljundusmaterjali puhul tarnija dokumendil või tootekirjeldusel olema märgitud sõna „Mikropaljundatud“.

Lõikes 9, sätestatakse, et tarnija, kes tegeleb üksnes paljundus- ja istutusmaterjali turustamisega, koostab enesekontrolliplaani, kus kirjeldab § 4 lõike 2 punktis 6 loetletud kriitilisi punkte (tõrjeabinõude kohaldamine ning paljundus- ja istutusmaterjali töötlemise, ladustamise, pakendamise ja veo kohta) ja enesekontrolliplaan peab sisaldama lõike 3 punktides 1–3 ja 6 loetletud andmeid. Pakendamist, ladustamist ja transporti loetakse kriitilisteks punktideks, sest need võivad oluliselt mõjutada paljundus- ja istutusmaterjali kvaliteeti. Kuna tarnija ainult turustab paljundus- ja istutusmaterjali, siis ei ole tal võimalik kirjeldada taimede kasvatamisega seonduvat, mistõttu on õigustatud erandi kehtestamine.

Lõike 10 kohaselt vastutab turustatava paljundus- ja istutusmaterjali liigi- ja sordiehtsuse ning liigi- ja sordipuhtuse eest tarnija.

Eelnõu §-ga 7 tunnistatakse kehtetuks põllumajandusministri 20. aprilli 2006. a määrus nr 51 „Köögiviljakultuuride paljundusmaterjali tootmise ja turustamise nõuded“.

III. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu on kooskõlas Euroopa Nõukogu direktiivi 92/33/EMÜ köögiviljade paljundus- ja istutusmaterjali, välja arvatud seemne turustamise kohta kodifitseeritud versiooniga 2008/72/EÜ köögiviljade paljundus- ja istutusmaterjali, väljaarvatud seemne turustamise kohta (ELT L 205, 1.08.2008, lk 28–39).

IV. Määruse mõjud

Määrusega täpsustatakse olemasolevat õigust ning viiakse köögiviljakultuuride paljundus- ja istutusmaterjali tootmise ja turustamise nõuded kooskõlla Euroopa Liidu õigusest tulenevate nõuetega. Kuna paljud tarnijad tegelevad samaaegselt nii puuvilja-, köögivilja- kui dekoratiivkultuuride paljundusmaterjali tootmisega, siis on otstarbekas õigusselguse huvides ühtlustada ka nõuded ja terminoloogia. See lihtsustab nii tarnijate kui ka järelevalveasutuse tööd. Muudatused märgistuse nõuete osas muudavad lihtsamaks ka mujalt liikmesriikidest pärit istikute turustamise.

V. Määruse rakendamisega seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Määruse rakendamisega ei kaasne lisakulutusi riigieelarvest.

VI. Määruse jõustumine

Määrus jõustub üldises korras.

VII. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Määruse eelnõu esitatakse kooskõlastamiseks Keskkonnaministeeriumile õigusaktide eelnõude elektroonilise infosüsteemi EIS kaudu.

Huvirühmasid kaasatud ei ole, sest võrreldes kehtiva määrusega ei ole eelnõus seatud uusi kohustusi tarnijatele.